

MASARYKOVA UNIVERZITA
Z2069 Statistické metody a zpracování dat II
Měření závislosti kvalitativních znaků

 INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Měření závislosti kvalitativních znaků

- Kvalitativní znaky mají slovní charakter a získáváme je v sociologických průzkumech, při terénním šetření apod.
- K charakterizování závislosti kvalitativních znaků slouží tzv. **kontingenční tabulky**

	Kontingenční procenty - 0%					četnost
	95	98	100	105	110	
15		1				1
16		1				1
18	1					2
29	1	2	3	4		10
22			3	1		7
25			1	1		5
26			1	2	1	4
32					1	1
37					1	1
Σ	3	5	6	6	3	33

- Z kontingenční tabulky lze určit intenzitu závislosti ve dvojici slovních znaků.
- Máme-li dva alternativní znaky dostaneme tzv. **čtyřpolní tabulku**.

	praváci	leváci	celkem
muži	43	9	52
ženy	44	4	48
celkem	87	13	100

Měření závislosti kvalitativních znaků

Obecně může mít každý kvalitativní znak A r tříd a znak B s tříd. Výsledky šetření potom sestavujeme do kontingenční tabulky r x s.

Pozorované četnosti v jednotlivých buňkách označujeme dvěma indexy – obecně n_{ij} .

Také marginální četnosti mají dva indexy.

Ten, přes který je sčítáno je označen hvězdičkou – tedy n_{2*} značí součet četností v druhé řádce, n_{*1} značí součet četností v prvním sloupci.

Tabulka bývá doplněna hodnotami procentuálních (relativních) četností. Častým požadavkem je konstantní délka intervalů tvořících třídy.

Stejně jako v případě kvantitativních znaků ověřujeme i zde existenci vztahu testy významnosti a hodnotíme ho vhodnou mírou závislosti.

Kontingenční tabulka typu r x s

Tříděný znak	Znak B					Součet	
	b_1	b_2	...	b_j	...		b_s
Znak A	a_1	n_{11}	n_{12}	...		n_{1s}	n_{1*}
	a_2	n_{21}					n_{2*}
	⋮						⋮
	a_i				n_{ij}		n_{i*}
	⋮						⋮
a_r	n_{r1}					n_{rs}	n_{r*}
Součet	n_{*1}	n_{*2}	...	n_{*j}	...	n_{*s}	$n_{**} = n$

Posuzování závislosti v kontingenčních tabulkách

Podmíněné četnosti uvnitř kontingenční tabulky mají podobný význam jako body korelačního diagramu — jejich rozmístění umožňuje usuzovat na charakter závislosti tříděných znaků.

Pro posouzení nezávislosti obou znaků můžeme vedle pozorovaných četností stanovit pro jednotlivá pole také očekávané (teoretické) četnosti :

$$n'_{ij} = \frac{n_{i*}n_{*j}}{n}$$

tedy jako součin okrajových četností příslušného řádku a sloupce dělený rozsahem souboru.

Pro každé pole kontingenční tabulky existuje dvojice četností - četnost pozorovaná a četnost vypočtená.

Hypotéza nezávislosti

Ukazatel, který pro tabulku jako celek měří rozdílnost pozorovaných a vypočtených četností v jednotlivých polích tabulky se nazývá čtvercová kontingence χ^2

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Je to bezrozměrná hodnota a platí: $\chi^2 \geq 0$

Hodnoty nula nabývá pouze v případě, že znaky v kontingenční tabulce jsou nezávislé.

Vypočtená hodnota χ^2 se porovnává na zvolené hladině významnosti α s kritickou hodnotou χ^2 rozdělení pro $(r-1)(s-1)$ stupňů volnosti.

Hypotézu (H0) o nezávislosti dvou studovaných znaků zamítáme, jestliže vypočtená hodnota χ^2 je větší než tabulková; případně, když jí příslušející *p-hodnota* je menší než zvolená hladina významnosti.

Příklad analýzy závislosti v tabulce r x s

Pro výběr 234 studentů zjišťujeme, zda existuje vztah mezi sportem, který provozují a sportovními pořady, které sledují v televizi.

Sestavíme tabulku typu 4 x 4:

Obľíbenost při sledování televize	Obľíbenost při sportování				Řádkové součty
	hry	atletika	gymnastika	plavání	
hry	133	6	2	4	145
atletika	15	10	4	3	32
gymnastika	4	1	25	0	30
plavání	9	0	1	17	27
Sloupcové součty	161	17	32	24	234

Hypotéza nezávislosti H_0 : Neexistuje vztah mezi provozovaným sportem a sportem sledovaným v TV.

Vypočtená hodnota testovacího kritéria $\chi^2 = 273,3$

Kritická hodnota z tabulek pro $p=0,05$ a $(4-1) \times (4-1) = 9$ stupňů volnosti:

$$\chi^2 = 16,9$$

Závěr: H_0 zamítáme, existuje významný vztah.

Testování nezávislosti v tabulce 2 x 2

	Zájem o statistiku		řádkové součty
	ano	ne	
chlapci	a	b	a + b
dívky	c	d	c + d
sloupcové součty	a + c	b + d	n

Pro výpočet testovacího kritéria χ^2 v tabulce 2 x 2 můžeme využít zjednodušený vzorec:

$$\chi^2 = \frac{n(ad - bc)^2}{(a + b)(c + d)(a + c)(b + d)}$$

Protože v 2x2 tabulce můžeme uvažovat i směr poruchy nulové hypotézy – proto musíme rozhodnout, zda použijeme test jednostranný či dvoustranný.

Kritické hodnoty jsou uvedeny v tabulce χ^2 -rozdělení o jednom stupni volnosti.

Příklad analýzy závislosti v tabulce 2 x 2

	Zájem o statistiku		řádkové součty
	ano	ne	
chlapci	30	36	66
dívky	11	63	74
sloupcové součty	41	99	140

Hypotéza nezávislosti H_0 : Relativní četnost studentů se zájmem o statistiku je nezávislá na pohlaví.

Vypočtená hodnota testovacího kritéria: $\chi^2 = \frac{140(30 \times 63 - 11 \times 36)^2}{41 \times 99 \times 66 \times 74} = 15,8$

Kritická hodnota χ^2 -rozdělení z tabulek pro $\alpha=0,05$: 3,84

Závěr: H_0 zamítáme, existuje významný rozdíl.

Zájem u chlapců: $30/66 = 0,45$

Zájem u dívek: $11/74 = 0,14$

Chlapci mají zhruba 3x větší zájem o statistiku než dívky.

Čyřpolní tabulka - řešení v programu Statistica

Statistiky – Neparametrická statistika – Tabulka 2 x 2

The screenshot shows the Statistica interface. On the right, a 2x2 contingency table is displayed with the following data:

	Sloupec1	Sloupec2	Řádek celkem
Počet, řádek 1	30	36	66
Procent z celku	21,429%	25,714%	47,143%
Počet, řádek 2	11	63	74
Procent z celku	7,857%	45,000%	52,857%
Sloupec celkem	41	99	140
Procent z celku	29,286%	70,714%	

Below the table, a list of statistical tests is shown with their respective p-values:

- Chi-kvadrát (sv=1): 15,76 p= 0,001
- N-kvadrát (sv=1): 15,55 p= 0,001
- Yatesův kongovaný chi-kv.: 14,32 p= 0,002
- Fikvadrát: 11,259 p= 0,001
- Fisherovo p, jednost.: p= 0,001
- oboustr.: p= 0,001
- McNemarův chi-kvadrát: 11,01 p= 0,009
- Chi-kvadrát: 12,26 p= 0,005

On the left, a dialog box titled 'Tabulky 2 x 2: Tabulka1' is open, showing the input values for the 2x2 table: 30, 36, 11, and 63. The 'Výpočet' button is highlighted.